

K problematice metodologie plánování sociálního rozvoje

Plánování ekonomického a sociálního rozvoje představuje teoreticky i prakticky velmi aktuální, ale současně i obtížný problém. Jeho řešení je reálné jen v podmínkách socialistické společnosti, jejíž rozvoj ve společnosti komunistickou je opět myslitelný pouze cestou cílevědomého řízení a plánování nejen vědeckotechnických, nýbrž i sociálně ekonomických procesů. Proto se tento úkol dostal zákonitě na pořad dne právě v socialistických státech.

Teorie a praxe plánování sociálního rozvoje pomáhá řešit hlavní problémy rozvoje naší společnosti, které jsou formulovány stranickými orgány. Jde zejména o vytváření optimální struktury naší společnosti, o rozvoj dělnické třídy jako její vedoucí síly. Plánování sociálního rozvoje zaměřuje pozornost na zlepšování pracovních a životních podmínek dělnické třídy, na změny v její profesionální a kvalifikační struktuře i na její výchovu, na zvyšování její aktivity a iniciativy. Dělnická třída je nejen objektem, ale i subjektem těchto procesů, aktivně je řídí. Cílem sociálního rozvoje je sbližování tříd a vrstev naší společnosti, snaha o dosažení větší sociální stejnorodosti.

Plánování sociálního rozvoje je usměrňováno komunistickými stranami, které určují základní strategické cíle i cesty jejich dosažení. V Československu se plánování sociálního rozvoje opírá o usnesení XV. sjezdu KSČ, o usnesení federální vlády a usnesení VIII. všeodborového sjezdu. Na rozvoji plánování sociálního rozvoje se podílejí i masové organizace, které řídí velkou iniciativu pracujících. Plánování sociálního rozvoje je cestou k dalšímu rozvoji socialistické demokracie, k růstu účasti pracujících na řízení.

Současná etapa plánování sociálního rozvoje je charakterizována aktivní spoluprací vědeckých pracovníků většiny evropských socialistických zemí na dalším prohlubování sociálních analýz, výzkumných i normativních prognóz a všech typů plánů sociálního rozvoje. V této práci se vytváří mezinárodní tým, spojený marxisticko-leninským přístupem ke zkoumání společnosti a aktivně usilující o její další všestranný rozvoj. Tato skutečnost se projevuje i ve společných publikacích, které maximálně využívají teoretického potenciálu i praktických zkušeností socialistických zemí.

Pro rozvoj společenských věd a jejich orientaci na řešení nejaktuálnějších otázek praxe, včetně problémů řízení a plánování ekonomiky, mělo zásadní význam usnesení předsednictva ÚV KSČ *Vývoj, současný stav a úkoly společenských věd v Československé socialistické republice*, přijaté 3. 5. 1974. V něm se ekonomické vědě, avšak i filozofii a sociologii, výslovně ukládá rozpracovávání otázek plánování a prognózování, a to včetně „vědeckého řízení sociálních procesů a sociálního plánování“.

Plánování sociálního rozvoje posiluje sepětí ekonomické sociologie s praxí. Sociologie pomáhá poznávat hlavní problémy společenského vývoje a hledat cesty jejich řešení. Prohlubuje se výměna informací mezi řídicími orgány a teoretickými pracovišti, teoretická práce řeší aktuální problémy sociální politiky komunistické strany a socialistického státu.

Plánování sociálního rozvoje v Československu organicky spojuje základní výzkum, zejména ústavy ČSAV, aplikovaný výzkum, představovaný resortními

výzkumnými ústavy a katedrami vysokých škol, až po pracoviště užité sociologie, jimiž jsou oddělení průmyslové sociologie v podnicích. Vzniká tak řetěz pracovišť řešících všechny úrovně řízení sociálního rozvoje — od úrovně národohospodářského plánování až po plány sociálního rozvoje pracovních kolektivů.

Plánování sociálního rozvoje se stává hlavní oblastí zájmu výzkumné a rozborové práce sociologů orientujících se na sféru hospodářské praxe. Svědčí o tom samo zaměření řady výzkumných úkolů řešených na vědeckovýzkumných, pedagogických i podnikových sociologických pracovištích, charakter řady vystoupení na seminářích, konferencích a kolokviích pořádaných Československou sociologickou společností, Českou i Slovenskou vědeckotechnickou společností, Socialistickou akademií i četné statí a články publikované na stránkách odborného tisku.

Tato orientace zvyšuje míru politické angažovanosti práce sociologů, koncentruje jejich pozornost na řešení těch nejaktuálnějších problémů řízení dalšího společensko-ekonomického rozvoje. Rozpracovávání teoretických i metodologických otázek sociálního plánování od nich vyžaduje vysoký stupeň zvládnutí marxisticko-leninského přístupu k analýze řady sociálních jevů a procesů, pro něž je charakteristická především jeho třídnost a komplexnost. Současně přispívá i ke zdokonalování metodologického aparátu marxistické sociologie, krystalizaci optimálních forem spolupráce sociologů s pracovníky hospodářské praxe a k postupnému nalézání nejúčinnějších forem převodu výzkumy získaných poznatků do každodenní plánovací a řídicí činnosti na všech stupních řízení.

Potřeby důkladné sociální analýzy jako východiska pro formulaci prognóz a stanovení cílů sociálního plánu prohlubují také metodologii sociologických výzkumů. Především posilují důraz na analýzu objektivních materiálů, protože sociální plán musí navazovat na plán technický a ekonomický. Také tyto plány mají své sociální parametry, které je třeba sociologicky interpretovat a hodnotit. Sociologické výzkumy pro potřeby sociálního plánování musí nejen odpovídat na otázky o příčinných souvislostech sociálních procesů a jevů, ale i na otázku, jak tyto jevy měnit, jak tyto procesy účinněji a přesněji řídit. Z tohoto hlediska jsou plány sociálního rozvoje velmi závažným sociálním experimentem, který prohlubuje sociotechnické možnosti sociologie.

Konkretizace metodických postupů při sestavování sociálních plánů vede k tomu, že obecná metodika sestavování plánů sociálního rozvoje, opírající se o metodiku sovětskou, vypracovaná *Československým výzkumným ústavem práce a sociálních věcí*, je dopracovávána resortními výzkumnými ústavy podle specifických potřeb různých odvětví národního hospodářství. Tak vznikají konkrétní modely sociálního plánu, které reagují nejen na obecné, ale i na konkrétní problémy daných odvětví, tj. zejména hornictví, stavebnictví, hutního průmyslu aj.

Obsahová analýza modelů sociálního plánu je nutná nejen pro posouzení specifických zvláštností jednotlivých podniků, oborů a odvětví, ale i pro poznání možností, které mají podniky při řešení otázek dalšího rozvoje pracovních kolektivů. Protože komplexní programy péče o pracovníky jsou předstupněm sociálních plánů, je nutno obsahovou analýzu provádět i u nich. Půjde o vytypování otázek, které mohou řešit podniky z vlastních zdrojů, a těch problémů, které musí řešit vyšší orgány řízení.

Základní otázkou dalšího rozvoje sociálního plánování je problematika ukazatelů plánu sociálního rozvoje. Jde především o jejich návaznost na ukazatele ekonomických plánů. Dále je třeba posoudit, které údaje ze sociologických

průzkumů se mohou stát ukazateli, zejména pokud jde o oblast chování a vědomí pracovních kolektivů. Na tyto otázky je zaměřena pozornost řady vědeckých pracovníků a připravují se již některé monografie na toto téma.

Plánování ekonomického a sociálního rozvoje vyžaduje promyslet a organizačně zabezpečit cílevědomou přípravu vedoucích hospodářských pracovníků. Jde o to, aby mohli řídit práce i v tomto směru, hodnotit výsledky výzkumů, vytvářet prostor a předpoklady pro realizaci sociálně ekonomických analýz. Je aktuální seznamovat profesionální plánovače s problematikou sociálního plánování a připravovat pracovníky kádrových a personálních útvarů pro úkoly v sociálním plánování.

Rozvoj sociálního plánování v našich podmínkách se bude promítat i do rostoucích požadavků na přípravu sociologů. Již dnes je možné se setkat s tím, že na některých generálních ředitelstvích i podnicích není možné obsadit již systematizovaná místa, a to pro nedostatek vhodných uchazečů. Je proto nutno realizovat řadu opatření sloužících k rychlejší a pružnější adaptaci mladých absolventů na podnikové podmínky, včetně takových forem, jako jsou absolventská praxe, postgraduální studium a vědecká příprava.

V zájmu růstu angažovanosti sociologů při rozvíjení teorie sociálního plánování by se měla zvýšit i úroveň jejich informovanosti o úkolech řešených na jednotlivých pracovištích i jejich výstupech a vyústění do praxe. Při plnění těchto úkolů má svou roli i sekce sociologie práce, průmyslu a podniku Československé sociologické společnosti i Sociologický časopis. Dílčím příspěvkem k naplnění tohoto poslání je toto monotematické číslo.